

ESTETICKÁ VÝCHOVA JAKO CESTA KE KAŽDODENNOSTI

PÍSMO

Lekci připravily: Štěpánka Gottwaldová, Eliška Hanzlová, Marie Jandová

Typ školy: obecné gymnázium, II. ročník

Struktura lekce: 2x 90 minut, jednou za 14 dní

Pojetí EV: Estetická výchova upozorňuje na estetické vlastnosti předmětů každodenního užívání, s cílem otevřít studentům oči a přimět je k rozpoznání těchto vlastností a následnému zvyšování kvality vlastního života kladením důrazu na vysokou kvalitu těchto předmětů. Dalším posláním EV je vybavit studenty užitečnými vědomostmi a dovednostmi, které se jim mohou hodit v praktickém životě a motivovat je k dalšímu zájmu o zmíněná témata. Preferovanou formou vyučování je praktická činnost studentů, experiment s nabídnutými prostředky sebevyjádření a tedy rozvoj tvořivého potenciálu, vlastního názoru, aktivního přístupu k řešení problémů, to vše na pozadí estetickovýchovných témat s důrazem na vnímání umění jako přirozené součásti každodenního života.

Koncepce: Třída je rozdělena na výtvarnou a hudební část – my pracujeme s tou výtvarnou, která čítá přibližně 12 studentů. Všechny lekce pololetí směřují k vytvoření závěrečného praktického (grafického) projektu – (plakát, tričko, obal na CD, leták, publikace,...).

Během pololetí by studenti prošli různými tématy –

1. písmo,
2. barvy, barevné harmonie
3. obrázky a fotky, práce s nimi
4. linky, rámečky a další grafické prvky
5. prostor a kompozice
6. struktura obrazu – co chceme sdělit, na co chceme dát důraz atd.

Studenti: druhý ročník gymnázia, ovládají základní kreslířské a malířské techniky, s písmem se setkali již na ZŠ

Cíle lekce:

1. Student přemýšlí nad tvarovou rozmanitostí písem, odlišnostmi a obsahovým i emočním sdělením jejich výtvarné formy a následně formuluje své názory v této oblasti.
2. Student používá různé způsoby ztvárnění písma v závislosti na významu slova a v závislosti na sdělení nápisu.

3. Student si více všímá písma v každodenním životě, uvažuje o jeho možnostech a následně pojmenovává, jak na něj písmo působí a jaké nese sdělení.

Jádro tématu: hra s tvarem a experiment s výtvarným vyjádřením s cílem výtvarně vystihnout obsah předávané informace; zamyšlení nad vizuálními nástroji médií; působení na emoce prostřednictvím napsaného slova

Literatura k tématu:

- Eliška, Jiří. *Písmo I.* <http://www.jirielska.cz/>
- Eliška, Jiří. *Písmo II.* <http://www.jirielska.cz/>
- Slezák, Miloš a kolektiv. *Písmo ve výtvarné výchově.* 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.
- Eliška, Jiří. *Kaligrafie.* <http://www.jirielska.cz/>
- Lokšová, Irena. Lokša, Jozef. *Tvořivé vyučování.* 1. vyd. Praha: Grada, 2003. ISBN80-247-0374-2.
- Roeselová, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově.* Praha: Sarah, 1996. ISBN 809022671X.
- Roeselová, Věra. *Proudy ve výtvarné výchově.* Praha: Sarah, 2000. ISBN 8090226736

Motivace studentů k činnosti:

- lekce je součástí půlročního projektu, který je učí zvládnout návrh grafického produktu
- úvodní zamyšlení nad tím, k čemu písmo slouží; společně vytvořená typologie, podle toho, jak na nás různá písma působí
- možnost experimentovat s výrazovými prostředky

Pomůcky:

- učitel – velký papír na myšlenkovou mapu, výstřižky různých nápisů, lepidlo/izolepu/žvýkačku, barevné flipchart fixy, slovesa na papírkách, losovací klobouk/cokoli podobného, pracovní list pro každého studenta, ukázka k zadání v první lekci, zadání práce v druhé části lekce napsat na tabuli

- student – kreslicí a malířské potřeby, výkresy dle pokynů učitele

Hodnocení:

- Slovní hodnocení učitelem (rozhovor učitele a žáka) na konci druhé části lekce, co lze na práci zlepšit a jak, co se povedlo (vypíchnout pozitiva, poradit jak se vyrovnat s nedostatky).
- Společná diskuze studentů a učitele nad každým dílem na konci druhé lekce a sebehodnocení studenta.
- Součástí hodnocení by bylo také osobní portfolio každého studenta, které by kromě hodnocení sloužilo také k uchování výstupů k jednotlivým tématům a jako obrazový a informační zdroj pro zpracování závěrečného projektu. Podmínkou by bylo uchování každého pracovního listu a zpracování každého zadaného úkolu, včetně jeho úplného dokončení.
- Na konci pololetí by studenti odevzdávali návrh grafického projektu dle vlastního výběru dle zadaných témat. Na projektu by se měl zhodnotit celkový posun studenta v práci s grafickými prvky a současně úroveň samotné práce.

LEKCE

První dvojhodinovka:

1. Úvod – výzva k zamyšlení nad písmem → brainstorming studentů, učitel zapisuje do myšlenkové mapy a rovnou vytváří logickou strukturu, aby se dala mapa použít i v dalších bodech lekce (induktivní přístup). Tři hlavní předem učitelem určené větve mapy:
 1. Kde všude se v každodenním životě setkáváme s písmem?
 2. K čemu písmo slouží?
 3. Co to vlastně písmo je – cílem je společně vytvořit definici (schopnost abstrahovat)
2. Učitel rozdává vystřižené nápisy/části textu, které ilustrují co nejvíce typů písem. Studenti se zamýšlí nad tím, v jaké oblasti z první otázky na mapě by se jejich písmo dalo využít a proč, do vybraného místa je nalepí.
3. Vznikl nám vzorník písem používaných v různých oblastech. Zamyslíme se, jak na nás působí různé typy písma (především titulková písma) a pokusíme se tyto dojmy pojmenovat – tím vytvoříme charakteristiku písem, používaných např. v tiskovinách v textu či v titulku, na reklamních letáčích, na obalech výrobků, na plakátech apod. Charakteristiku písma v dané oblasti zapisuje učitel do myšlenkové mapy, jde o skupinovou diskuzi.

4. Studenti si překreslují myšlenkovou mapu do pracovního listu. Učitel shrnuje, na co celá třída společně přišla ohledně písem a doplní několik odborných informací týkajících se především grafických pojmů, názvů typů písem apod. (typ písma=označení konkrétního písma, druh písma= základní obecná charakteristika písma, duktus= výraznost kresby písma, poměr síly tahů písmene k jeho výšce, serify=tvary, které příčně ukončují svíslé, šikmé i vodorovné písmové tahy).
5. Studenti v pracovním listu doplní charakteristiky k pojmům (alespoň k některým jsme se dostali v rámci diskuze při tvorbě myšlenkové mapy): kurzíva=pravosklonně nakloněné písmo; minusky (minuskule)=písmové znaky malé abecedy; verzálky (majuskule)= písmové znaky velké abecedy; kapitálky= verzálky ve velikosti střední výšky písma; knižní písma= vhodná pro sazbu dlouhých textů, většinou písma klasická s vyváženou kresbou; časopisecká písma=písma s dobrou čitelností ve středním duktu i u kurzív; titulková písma=výrazný duktus, nápadná kresba nebo proporce; akcidentační písma= příležitostná, málo frekventovaná, psaná; iniciály= velká, nebo výtvarně zpracovaná počáteční písmena textu; monogramy=začáteční písmena jmen a příjmení spojená do obrazové kompozice; ligatura=dva pojmové znaky spojené v jeden optický celek; obrysově písma= namísto tvaru písmene jen jeho obrys, umožňuje vložit do plochy písmového znaku barvu, šrafuru; stínové písma= místo písmene kreslíme jeho stín; kaligrafie= krásné písmo, umění krasopisu; typografie= umělecko-technický obor zabývající se tiskovým písmem
6. Praktická činnost: jak se dá vizuální stránka písma spojit s obsahovou. Technika – kresba, materiál dle volby studenta (tužka, uhel, pastelka), formát A3. Učitel má připravená slovesa, která si studenti vylosují a pokusí se je zpracovat tak, aby vyjádřili jejich význam:
 - např. drolit, zmáčknout, ždímat, zdvihat, rozpustit, vypustit, složit, rozmnožit, zlomit, pokreslit, zdůraznit, rozstříhat, spojit, stoupat, zabalit
 - nejde o ilustraci významu slova kolem napsaného slova, ale o vyjádření obsahu přímo písmem
 - každé sloveso je zařazeno 2x, aby se na konci hodiny daly porovnat dva (odlišné) přístupy ke stejnému zadání
 - učitel má připravený příklad, pokud má ve třídě nejisté studenty - slovo, které je pojato dle zadání, ale není zařazeno ve výběru pro studenty
 - pokud by byl některý student velice rychlý v práci, lze mu přidělit další sloveso ke zpracování
7. Krátká reflexe – společné projití všech výtvorů a posouzení, jak se komu povedlo vyjádřit obsah slovesa vizuálním vyjádřením, porovnání různých pojetí stejného zadání.

Úkol: do příští lekce donést slovo, které studentům přijde tvarově bohaté, zajímavé a současně upoutá svým zněním

Druhá dvojhodinovka:

1. Přinést mapu a nechat ji viset vepředu
2. Rozcvička – studenti napodobují učitelovy pohyby. Učitel pomocí rukou odsignalizuje Morseovou abecedou pozdrav (např. AHOJ: -/.../---/---//). Na konci rozcvičky učitel prozradí, o co šlo – jakým způsobem lze informace zaznamenat a předat jinak než klasickým písmem, např. šifrovat a předávat si tak informace na delší vzdálenosti apod.
3. Vzpomenutí na to, co jsme dělali minule, pomocí myšlenkové mapy a pracovních listů.
4. Praktická činnost (45min): ke zvolenému slovu (domácí úkol) si studenti vyberou téma (plakát na výstavu obrazů, název metalové kapely, logo farmaceutické firmy, název čokolády, název dětského časopisu) a dané slovo výtvarně zpracují tak, aby to zadané téma co nejvíce vystihovalo.
 - Jde pouze o zpracování názvu, tedy titulku, nikoli celého obalu/plakátu
 - Technika – dle volby studenta, ideálně malba, ale lze použít i kresbu, materiál dle volby studenta (tužka, uhel, pastelky, tuš, akvarel, tempery), formát A3, A2
5. 30 min. (v případě nutnosti možnost časově prodloužit předcházející bod a diskuzi zkrátit) závěrečná diskuze – hodnotí se každý projekt zvlášť, jak se studentům podařilo splnit zadání – jestli pochopili, o čem jsme se bavili.
 - Hodnotí celá třída každé dílo formou diskuze (podstatné, aby učitel diskuzi korigoval, tj. usměrňoval případné příliš negativní hodnocení)
 - Odpovídá zpracování slova vybranému zadání? (Došlo by vám, že se jedná o farmaceutickou firmu? Je toto písmo pro ni vhodné? Pokud ne, jak by to šlo zpracovat lépe?)
 - Jak hodnotíte použité písmo? Je dostatečně čitelné? Je nutné, aby bylo čitelné pro toto zadání? Odpovídá vybrané písmo sdělení, které nese?
 - Na závěr vždy shrne učitel – co se povedlo, na čem by se dalo více zapracovat, na co si dát příště pozor.

1. blok (90min)

Čas	Aktivita	Cíl	Co se děje	Instrukce	Pomůcky
5	Organizace	Upoutání pozornosti,	Zápis do třídní knihy, rozdání PL a výstřižků	Dnešní téma je...	Pracovní listy, výstřižky

		nadhození tématu.	písma.		písma.
20	Brainstorming, myšlenková mapa	Dostat se do tématu, vytvořit společně myšlenkovou mapu tématu, na konci definici písma	Studenti se zamýšlejí nad otázkami, kde se s písmem mohou setkat, k čemu písmo slouží a co to vlastně je. Učitel zakresluje do myšlenkové mapy. Měli by společně dospět k vlastní definici písma.	Zamysleme se nyní nad PÍSMEM a odpovíme na otázky: 1. kde všude se s ním setkáváme? 2. k čemu nám slouží? 3. co to je písmo? - vytvořme definici.	Velký papír, barevné flipchart fixy, výstřižky písma, lepidlo/izolepa /žvýkačka, pracovní listy
20	Diskuze , vyplňování pracovních listů	Student se zamyslí nad různými typy písma a situacemi, ve kterých by se daly využít, a formuluje své myšlenky. Seznámí se s odborným pojmoslovím.	Studenti doplňují výstřižky písem do mapy. Diskutuje se nad pocity, které v nás jednotlivé styly písma vyvolávají. Učitel doplňuje fakta a informace týkající se názvosloví druhů písem. Studenti si tato fakta (definice) zapisují do pracovního listu.	Podívejte se na výstřížek, který jste dostali. Zamyslete se nad tím, kde byste takový typ písma použili a zařadte ho do větve č. 1 na myšlenkové mapě. Jakmile budete rozhodnutí, nalepte svůj výstřížek do vybraného místa. Vysvětlete, proč jste výstřížek nalepili zrovna tam? Zamyslete se a odpovězte na otázku, co spojuje jednotlivé příklady písem v každé oblasti použití. Jak byste tyto skupiny charakterizovali? Jak na vás tato písma působí? Vyjádřete svůj názor. Doplňte si myšlenkovou mapu a definice pojmů ve svých pracovních listech.	--/--
30	Slovo-pojem	Student použije různé způsoby grafického ztvárnění písma v závislosti na	Studenti si vylosují slovo, které mají za úkol výtvarně zpracovat tak, aby svým vzhledem zároveň vyjadřovalo i obsah. Každé slovo	Vylosujte si z klobouku každý jedno sloveso. Máte nyní půl hodiny na to, abyste se pokusili napsat toto sloveso takým způsobem,	Papírky se slovesy (např. drolit, zmáčknout, ždímat, zdvihat, rozpustit,

		významu slova	bude dvakrát, aby bylo možné je na konci hodiny porovnat.	kteřý by vystihl význam tohoto slovesa. Nejde o to, abyste ho ilustrovali obrázky kolem napsaného slova, ale přímo zvolili způsob, jakým slovo napíšete. Jakmile budete hotoví, dejte mi vědět.	vypustit, složit, rozmnožit, zlomit, pokreslit, zdůraznit, rozstříhat, spojit, stoupat, zabalit), výkresy, kreslicí potřeby
13	Reflexe	Student porovná svoji práci s prací ostatních.	Společné projití všech výtvorů a posouzení, jak se komu povedlo vyjádřit obsah slovesa vizuálním vyjádřením.	Vezměte každý svůj výkres a položte ho s ostatními vzadu ve třídě na zem. Najděte výkres, na kterém je stejné sloveso, jako máte vy, a položte výkres vedle něj. Projděte si nyní všechny výtvary. Odpovězte na otázky: Komu se podařilo vystihnout význam slovesa? U koho si nejste jistí, co tím chtěl tvůrce říci? Najděte dvojici zpracování stejného slovesa, která se vám zdá nejrozdílnější a nejpodobnější. Které zpracování vás nejvíce překvapilo? Proč?	
2	Zadání úkolu	Student bude mít možnost promyslet si název, se kterým bude příští hodinu pracovat.	Učitel zadává instrukci.	Do příští hodiny si namyslete slovo, které vám přijde tvarově bohaté, zajímavé a současně upoutá svým zněním.	

2. blok (90 minut)

Čas	Aktivita	Cíl	Co se děje	Instrukce	Pomůcky
-----	----------	-----	------------	-----------	---------

5	Organizace		Zápis do třídní knihy, zavěšení myšlenkové mapy.		Myšlenková mapa
15	Rozcvička	Aktivizování; student si uvědomí, že písmo lze vyjádřit i pohybem.	Učitel vybídne studenty k rozcvičce, ti teprve potom zjistí, že právě použili signalizační morseovu abecedu.	Stoupněte si prosím kdekoli po třídě tak, abyste mohli neomezeně rozpažit a neublížili přitom sobě ani nikomu jinému. Nyní opakujte pohyby po mně.	
45	Výtvarné zpracování názvu (loga) podle zadání	Student volí vhodné písmo pro různé účely.	Studenti ztvárnějí slovo na základě zadání (mají možnost vybrat si z: plakát na výstavu barokních obrazů, název metalové kapely, logo farmaceutické firmy, název čokolády, název dětského časopisu).	Vyberte si jedno ze zadání napsané na tabuli. Nyní je vaším úkolem, abyste slovo, které jste si měli zvolit v rámci domácího úkolu, pojali dle zadání. Představte si, že toto slovo je názvem farmaceutické firmy, (metalové kapely, čokolády, dětského časopisu, výstavy, výstavy barokních obrazů). Navrhněte jeho vizuální podobu tohoto názvu tak, aby ostatní mohli pochopit, co je obsahem. Návrh by měl být použitelný na obal výrobku, na reklamní plakát. Techniku zvolte podle potřeby.	Výkresy, výtvarné potřeby (kreslicí, malířské)
25	Společná reflexe	Student je schopen pojmenovat a zhodnotit, jak na něj písmo působí a jaké nese sdělení.	Postupně se prohlížejí jednotlivé výtvary a společně se reflektuje, jestli ztvárnění odpovídá zadání. Učitel na závěr diskuze shrne slovním hodnocením, co se komu podařilo a na co si dát příště pozor.	Vystavte svůj výkres mezi ostatní jako minulou hodinu. Nyní jeden výkres za druhým společně zhodnotíme. Zamyslete se nad otázkami: 1. odpovídá zpracování slova vybranému zadání? (došlo by vám, že se jedná o	Učitel si zapisuje poznámky k diskusi a dílům

				<p>farmaceutickou firmu? Je toto písmo pro ni vhodné?)</p> <p>2. Jak hodnotíte použité písmo? Je dostatečně čitelné? Je nutné, aby bylo čitelné pro toto zadání? Odpovídá vybrané písmo sdělení, které nese?</p>	
--	--	--	--	--	--